

Тернопільська обласна рада
Тернопільська обласна державна адміністрація
Бережанська районна рада
Бережанська районна державна адміністрація
Бережанська міська рада
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
Львівський національний університет імені Івана Франка
Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування
України «Бережанський агротехнічний інститут»
Бережанський краєзнавчий музей

*100-річчю боїв на горі Лісоня,
160-річчю від дня народження та
100-річчю від дня смерті Івана Франка*

«Бережанська гімназія: сторінки історії»

матеріали IV Міжнародної наукової конференції

УДК 373.5 (477.84) (063)
ББК 74.24 (4Укр) 7 +74.03 (4 Укр – 4 Зах)
Б 48

Бережанська гімназія: сторінки історії. Матеріали IV Міжнародної наукової конференції. м. Бережани, 20 вересня 2016 р./ Бережанський краєзнавчий музей / упор. Наталія Бойко, Надія Голод – Бережани, 2016. – 102 с.

IV Міжнародна наукова конференція «Бережанська гімназія: сторінки історії», присвячена 100-річчю боїв на горі Лисоня, 160-річчю від дня народження та 100-річчю від дня смерті Івана Франка.

У збірнику вміщено наукові статті, присвячені актуальним історичним, духовно-культурним, виховним, міжнародно-дипломатичним, політичним проблемам Бережанської гімназії. А також актуальні теоретичні, методичні, організаційні проблеми збереження, реставрації, популяризації музейних пам'яток.

Матеріали конференції ілюстровано фотографіями, копіями архівних документів, матеріалами з рідкісних видань.

Для істориків, науковців, краєзнавців, викладачів, студентів, вчителів, учнів та всіх, хто цікавиться минулим і сьогоденням.

Упорядники – Наталія Бойко, Надія Голод
Технічний редактор – Володимир Голод

Редакційна рада:

Бармак Микола Валентинович, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії України, декан історичного факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка;

Павліський Василь Михайлович, доктор технічних наук, професор, директор Відокремленого підрозділу Національного університету біоресурсів і природокористування України «Бережанський агротехнічний інститут»;

Герцюк Дмитро Дмитрович, кандидат педагогічних наук, декан факультету педагогічної освіти, доцент кафедри загальної та соціальної педагогіки Львівського національного університету імені Івана Франка.

За достовірність інформації та точність посилань відповідають автори статей.
Збережено авторську редакцію.

© Наталія Бойко, 2016
© Надія Голод, 2016
© Бережанський краєзнавчий музей, 2016

Зміст

Вступне слово.....	5
Секція 1. «Бережанська гімназія: сторінки історії».....	6
1. Увічнена пам'ять Бережанських гімназистів.....	6
<i>Надія Волинець</i>	
2. Отець Соневицький в спогадах Бережанських гімназистів.....	16
<i>Оксана Гузовата</i>	
3. Ізабелла Любомирська та Бережанська гімназія.....	21
<i>Андрій Климчук</i>	
4. Судовий процес проти бережанських гімназистів у 1935 році.....	22
<i>Олена Лугова</i>	
5. Випускники Бережанської гімназії родом із села Лапшин.....	26
<i>Галина Проців</i>	
Секція 2. «Актуальні питання регіонального музейництва».....	29
1. З історії діяльності Сімейного архіву родини Бойдуників (ім. Дарії Попович (компаративістичне дослідження).....	29
<i>Олег Павлів</i>	
2. Стан бандурництва на Полтавщині в 30-х роках ХХ століття.....	31
<i>Світлана Тетеря, Наталія Костюк</i>	
Секція 3. «Іван Франко: дві дати на календарі».....	37
1. Іван Франко та родини Лепких і Глібовецьких – відоме та невідоме.....	37
<i>Світлана Багрій</i>	
2. Іван Якович Франко на Збаражчині.....	40
<i>Наталія Ганусевич</i>	
3. Образ духовного провідника нації у малій прозі Івана Франка.....	46
<i>Микола Чересада</i>	
4. Іван Франко у спогадах Богдана Лепкого.....	49
<i>Наталія Стрілець</i>	
5. Громадянсько-політична діяльність Івана Франка.....	53
<i>Олександра Троханяк</i>	

Повернувшись з Херсонщини на Буковину, Роман Купчинський склав пісню «Як стрільці ішли з України»: «На цій пісні, з тугою за херсонським соняшним небом та розлогими степами, кінчиться одна епоха Стрілецтва, якій на зміну прийшли листопадові дні 1918 року» [8, 127]. Засновник музею «Зборівська битва» Григорій Баран-Радосівський написав у статті-репортажі «У Розгадові, селі поетовім». Час.Традиції. Відродження»: «За пам'ять воскреслу. За здвиг душі. За те, чого не знало й не бачило ще кілька років тому село» - недаремною була офіра молодих гімназистів, які один в один стали в ряди Січових Стрільців, щоб відродити власну державу. Це вони першими виголосили: «Слава Україні!», а з сьогодення відлунюють молоді голоси їх ровесників: «Героям слава!»

У Розгадові відкрили музей Романа Купчинського в родинній хаті поета, на меморіальній дошці напис: «В цьому будинку 1894 року народився поет і композитор Роман Купчинський». А при дорозі спорудили пам'ятник співцеві стрілецької слави.

У музеї представлено особисті речі митця (село двічі відвідав син поета з родиною і передав цінні експонати для музею), його твори, документи і матеріали періодичних видань. Тепер музей відкрив ще й експозицію предметів народного побуту. Розгадівці пишуться своїм музеєм, докладають багато зусиль, щоб відвідувачі мали на що подивитися, а головне – відчутти дух родинного гнізда Купчинських, який витас і в церкві, де правив Службу Божу батько Романа.

З відродженням України як держави 1993 року місцеві жителі ім'ям Романа Купчинського назвали новоутворене господарство, головою обрали п.Романіва. На жаль, господарство не втрималося через збій усієї господарської системи країни. Зате і досі працюють школа у селі Романа Купчинського, будинок культури та музей як осередки духовності. Про це розповідалмо ми у відеофільмі, присвяченому славному Розгадову.

Джерела та література:

1. Була Б.В. Нарис історії села Розгадіє (До 500-річчя села – 1494-1994- і 100-річчя Романа Купчинського). м.Бережани -1994, с.50
2. г.Зборівська озвіниця, № 39, 30 вересня 1995 року (Стаття Н.Галицької «Було сонячно, пісенно», стаття Б.Грицюка «У Розгадові, селі поетовім»).
3. Купчинський Роман. Трилогія «Заметіль». Львів, «Каменярь».
4. Купчинський Роман. Поема «Скоронад». Видавництво «Червона Калина». Нью Йорк 1965.
5. Матейко Роман, Мельничук Богдан. Воєнними дорогами синів Галичини. (упорядники –і). Тернопіль - 1991, с.69.
6. г. Радянське село, 20 квітня 1990 року.
7. жс. Україна. №6, лютий 1990 року, с. 6-8.
8. Українські Січові Стрільці. Репринтне видання: Львів – 1935.

*Степан Пахолко, Ольга Мартин
(м. Львів)*

ДО ІСТОРІЇ ТВОРЕННЯ ФАЛЕРИСТИЧНИХ ПАМ'ЯТОК ПЕРШОГО УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ВІЙСЬКА – ЛЕГІОНУ УКРАЇНСЬКИХ СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ

З вибухом першої світової війни до складу збройних сил армії Австро-Угорщини, поруч із регулярним, кадровим військом, увійшли ряд добровольчих військових підрозділів, сформованих за національною ознакою. Прагнучи стати праобразом національного війська та вирізнитися від інших родів австро-угорської армії у національних підрозділах почалась активна робота зі створення власної національної мілітарної символіки, прапорництва та однострою.

У цей період з'являється низка відзнак та кокард УСС, проекти нагород за хоробрість, пам'ятні відзнаки, які своєю появою заманіфестували Січових Стрільців, як акт відродження українського війська та відзначили доблесть його вояків. Фалеристика Січових Стрільців

періоду Першої світової війни, яка взяла за основу старий династичний князівський гербовий знак “лев” та поширений в козацьку добу образ архангела Михаїла, на протязі 1914-1918 рр. відіграла роль головних символів боротьби за незалежність України, а їхня іконографія тривалий час розглядалась як основні складові елементи у створенні майбутнього українського національного герба [1]. На їх ґрунті, із встановленням української державності, починають карбуватися перші українські державні військові нагороди та ордени та утверджуються концептуальні засади національного нагородо творення.

Дослідження української військової фалеристики все ще належить до одної із найменш вивчених ділянок допоміжних історичних дисциплін.

Протягом тривалого часу у полі зору української радянської історіографії знаходилась лише українська фалеристика радянського періоду, до здобутків якої належали лише кілька скромних розвідок про історію єдиного Ордена Радянської України – ордена Трудового Червоного Прапора УРСР та ряд документальних збірок про державні нагороди УРСР. Натомість фалеристики українських військових формувань, починаючи від Легіону УСС, армії УНР, УГА і аж до останніх підрозділів ОУН-УПА, з огляду на їх перманентний військовий конфлікт із російським окупаційним режимом протягом першої половини ХХ ст., були закриті для будь-яких досліджень в Україні аж до початку 90-их рр. ХХ ст.

Значний вплив на пошкваллення науково-дослідної роботи у цій ділянці стало створення у 1990 р. у Львові Українського геральдичного товариства, котре від 1991 р. започаткувало проведення щорічних наукових конференцій, на яких поруч із геральдикою, сфрагістикою, розглядалися питання української фалеристики.

Загалом тему стрілецьких відзнак у різні часи досліджували ряд авторів, серед них: Ю. Подлуський, В. Сімянцев, Я. Семюк, М. Лазарович та ін. [2-5]. Найбільш ґрунтовно фалеристикою УСС займався у 60-их рр ХХ ст. відомий на еміграції колекціонер та дослідник Ю.Подлуський. У своєму дослідженні автор опублікував історію походження та описав понад 20 вірців відзнак та нагород січового стрілецтва, які мали пряме та опосередковане відношення до Легіону у період від 1914 по 1964 рр. На жаль автор не систематизував описані ним відзнаки; тут поруч із стрілецькими кокардами та бойовими хрестами описані відзнаки політичних організацій як СВУ (Союз Визволення України) чи ЗУР (Загальна Українська Рада), які слід було розділити тематично.

Також автор оминув увагою дуже цікавий, з точки зору іконографії, пласт стрілецької творчості; а саме відзнаки, медальйони, перстені, які були виготовлені стрілецькими умільцями у польових умовах з підручного, часто-густо, бойового матеріалу. За своєю символікою вони виявились не менш цікавими а ніж відзнаки які видавалися централізовано

Слід сказати кілька слів про джерельну базу української фалеристики взагалі, та збірки відзнак УСС зокрема. З появою перших відзнак Січових Стрільців на сторінках української преси з'являються рекламні повідомлення із закликом до громадськості купувати випущені відзнаки, а також їхня оцінка зі сторони представників стрілецтва. Так у лютому 1916 р. коли в Коші УСС йшла активна робота над створенням власного однострою та відзнак, в газеті “Діло” з'явилася стаття Р. Купчинського [6], в якій він описує дві щойно випущені відзнаки, та з точки зору старшини УСС звергає увагу на ряд недоліків пов'язаних із певною непрактичністю використання. Тут же він піднімає питання про потребу власних одностроїв для стрільців та наголошує на необхідності впровадження одностроїв та відзнак для збереження пам'яті про стрілецтво та творенні нерерваної української військової традиції.

Згодом відомості про випуск та продаж відзнак для Стрільців та пам'ятних відзнак світової війни досить часто можна зустріти на сторінках української преси. Згідно їх повідомленнями вже на середину 1917 р. було випущено 15 різних відзнак на стрілецьку тематику.

Перші колекції стрілецьких відзнак, відомості про які дійшли до нас, почали формуватися вже у 1916-1917 рр. Так центральна управа УСС (до 1917 р. – Боева Управа) з метою збору коштів на Скарб Січових стрільців підготувала для продажу окремі підбірки з 15

випущених нею стрілецьких відзнак оформлені в рами 20x22 см. Слід згадати подвижницьку працю члена Центральної Управи УСС Івана Боберського, який фактично підготував дві виставки стрілецьких пам'яток у Відні (1916-1917рр.) та згодом у Львові (вересень 1918 р.) та дав почин до подальшої праці по збереженню цінних пам'яток доби Визвольних Змагань. Згодом вже у 20-30 рр. ХХ ст. її підтримали та розвинули українські наукові установи формуючи експозиції відзнак у музеях Львова та Праги. Фактично до періоду радянських музейних "ревізій" фалеристичні колекції знаходилися у двох музеях та у збірках приватних колекціонерів. [7]

З великим ризиком для себе та своєї родини збирались та формувались приватні колекції. Переслідування національної символіки та відзнак не припинялося протягом усіх режимів, а методи боротьби з ними, ставали чим раз все випуканіші та жорстокіші. Якщо у період австрійського та польського урядування на Галичині на вживання українських корпоративних (товариських) відзнак потрібний був окремий дозвіл від староства, який польські урядовці згідно із таємними інструкціями та циркулярами не давали а непокірних карали великими штрафами та ув'язненнями, то у радянський період лише за зберігання українських національних відзнак колекціонеру загрожувало звинувачення у буржуазному націоналізмі із фатальними для нього та його сім'ї наслідками. Лише одиниці із колекціонерів, справжніх патріотів, переховали та зберегли свої колекції, які дійшли до наших днів.

Варто також відзначити подвижницьку працю колекціонера-красознавця Степана Пахолка із Львова, котрий за більше як 25 років зібрав найбільшу в Україні унікальну колекцію відзнак-гальванокопій, яка на сьогодні нараховує понад 400 одиниць українських фалеристичних пам'яток кінця ХІХ – першої половини ХХ ст. Співставляючи віднайдені відзнаки із його колекції, а також з колекцій приватних колекціонерів із описом відзнак у реєстрі д-ра Я. Пастернака [8], нам вдалось на 90% відтворити колишню колекцію музею Воєнно-Історичних пам'яток, що існувала до 1939 р. Варто виділити ще один корпус пам'яток, на який не зверталась увага дослідників. Це – так звана стрілецька творчість. До них слід віднести медальйони, відзнаки, перстені, та інші речі ужиткового характеру, які за своїм призначенням та іконографією догичні до фалеристичних пам'яток. Вони виготовлялися стрілецькими умільцями на фронті із підручного, часто-густо бойового матеріалу – гілз, праннелі, тощо. Переважна більшість з них карбувалась в 1-3 екземплярах, і є на сьогодні втрачена, за невеликим винятком, що збереглося у приватних колекціях та у Львівському історичному музеї. Їх опис, часом, доволі детальний, зафіксований у реєстрі Я. Пастернака, а також залишилися письмові свідчення про їх виготовлення у військових репортажах на стрілецьку тематику у пресі. Так, наприклад, у військовому репортажі О. Назарука про побут стрільців над Золотою Липою, автор описав процес вручення медальйону із зображенням князя Святослава Хороброго, роботи талановитого скульптора М. Гаврилка, який був подарований сот. Д. Війтовському. Проте ця тема вимагає окремого детального вивчення.

Оскільки участь у проєктах на відзнаки УСС брали багато художників, а самих ескізів проєктів не збереглося, лише їх описи, до того ж не дуже детальні, саме вказаний напрям зображення лева, поряд з іншими елементами опису, а також порівняння їх із збереженими взірцями у металі, дало можливість визначити авторство відзнак.

Загалом за своєю іконографією, пам'ятки стрілецької творчості, частково розширили поле вживаних символів та зображень на відміну від тих відзнак, що були випущені централізовано. До їх проєктування та виготовлення були причетні відомі митці, художники, скульптори, а також і невідомі талановиті самоуки, на яке було багате стрілецьке середовище.

В іконографії відзнак Січового Стрільцтва культивувався дух спадкоємництва князівських часів та ідея соборності всіх українських земель, а їхні символи до часу встановлення тризуба гербом України, а також у деякий період поруч із ним вважалися основними символи національно-визвольного руху та боротьби за Державну незалежність.

Фалеристичну спадщину Українських Січових Стрільців умовно можна подіти на декілька груп:

І. Відзнаки випущені напередодні Першої Світової війни та періоду формування перших куренів УСС в 1914-1915 рр.

II. Пам'ятні відзнаки УСС випущені в 1915р. для пропаганди новітнього українського війська серед вояків Австро-Угорської імперії та збору коштів допомоги пораненим та родинам загиблих стрільців.

III. Кокарди та відзнаки з одностроїв УСС.

IV. Відзнаки громадсько-політичних організації дотичних до УСС

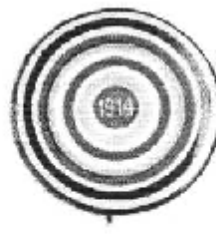
V. Не реалізовані проекти відзнак УСС та ескізи нездійснених проектів відзнак

VI. Ексклюзивні відзнаки стрілецької творчості УСС.

VII. Австрійські пам'ятні відзнаки за бої в Карпатах та Поділлі

1

2

3

4

1. Відзнака товариства «Січові Стрільці П», заснованого при «Повітовій Січі» у Львові, за дорученням д-ра Кирила Трильовського від травні 1913 року. Очолив товариство кошовий отаман Роман Дашкевич.

В товаристві нараховувалось близько 300 членів які після складання спеціальної присяги, одержували посвідчення та відзнаку з монограмою «Воля а смерть»

2. Офіційна назва відзнаки «Стрілецька влуча» з'явилася у переліку стрілецьких відзнак у газеті «Діло» за листопад 1915 р. В ній було зазначено: «українські краски і краски союзників розміщені кружками так, що творять разом стрілецьку влучу».

3. Відзнака українського жіночого комітету допомоги пораненим. Завдання комітету було: поширювати серед поранених національну свідомість, надавати допомогу в розшуку рідних поєтачати молитовники, часописи та ін. літературу. Особливою ділянкою роботи було видання пам'ятних відзнак для стрільців

4. Історик Січових Стрільців Осип Думія описуючи однострій та відзнаки УСС зазначив: «На початках війни УСС повинні були носити, для відрізнєння від австрійських стягів, жовто-блакитну перепояску на лівому рамені. Але така неоригінальна, " цивільна " відзнака не нашла одобрєння Стрільцтва: замість неї У.С.С. носили жовто-блакитну рожечку з лівого боку шапки».

5

6

5. Відзнака Українського Січового Союзу. В картотечі колекції проф. Степана Гайдучка (1891-1974) зазначено, що відзнака була випущена до війни, а автором відзнаки був Михайло Гаврилко.

Відомо, що назва «Українські Січові Стрільці» з'явилася після 6 серпня 1914 р., коли Головна Українська Рада видала заклик до всіх українських руханкових товариств вєтавати в лави Українських Січових Стрільців.

6. За статутом товариства Українських Січових Стрільців, поданим на затвердження до Галицького Намісництва у 1913 р. дійсні члени мали право носити однострій на шапці якого мала бути «відзнака жовтого льва».

Згодом відзнака вживалася, на однострої Сокільських Стрільців (1913-1914 рр) та на шапках перших добровольців Українських Січових Стрільців з часу їх створення у серпні 1914р. На засіданні комітету для організації Легіону УСС (Боевої Управи) у Львові від 2 серпня 1914 р. було ухвалено: “ Як відзнаку на переді шапки прийнято “ левика ” з шапки Сокільських Стрільців ”.

7

8

9

10

7. Одна з перших стрілецьких відзнак. Видана Боевою Управою УСС у Відні, з'явилась у жовтні 1915 р. і поширювалась через комісаріат УСС у Львові. Дохід з продажу призначався у Фонд інвалідів УСС. Відзнака не мала великого тиражу і, за спогадом Р. Купчинського, “була розкритикована, а у Відні признали що відзнаку за “невідповідну”.

8. В описі Видавничого Скарбу УСС у Відні відзнака з'являється під назвою “Україна”. Примірник відзнаки зберігався у Воєнно-історичному музеї НТШ, в якому було зазначено: “Відзнака Союзу Визволення України”.

9. Відзнака з нагоди вступу Українських Січових Стрільців в Першу Світову війну в складі держав Північного Союзу (Австро-Угорщина, Німеччина, Туреччина, Болгарія) . По зовнішньому колу – кольори прапорів цих держав.

10. Національно-патріотична відзнака періоду I-ї Світової війни.

11

11а

11б

12

11. У січні 1916 р. в часі проміжку між боями одностросва комісії займалась створенням стрілецьких одностроїв та затвердженням відзнак. У щоденнику І. Боберського, який перебував у цей час у Легіоні УСС як представник Боевої Управи є згадка про затвердження відзнаки: “Парада одностросвої комісії. Комісія ухвалила, щоб кокарду на шапці затримати, а целулоїдну відзнаку з буквами УСС носити на правій груді над горішньою кишенею посередині,щоби стрільця можна було пізнати, як скине шапку”.

За спогадами Вільгельма фон Габсбурга (Василя Випиваного) - командира сотні УСС:” не носив я ніяких відзначень, хоч мав, а носив тільки синьо-жовту відзнаку УСС 1914” за що мені робили виговори”.

12. Відзнака була перевидана у США в 1964 р. з горизонтальною шпилькою у верхній частині та написом у чотири рядки “Українські Січові Стрільці УБУ”.

13

13a

13b

14

15

13-15. Металеві відзнаки з абрєвіатурою «УСС 1914», з'являються у листопаді 1915 р., як «пам'ятні металеві відзнаки про теперішню війну для кожного учасника в українському стрілецтві». Відзнака в окремих випадках кріпилась на синьо-жовтих розетах, які виготовляли жінки-члени Українського жіночого комітету помічі пораненим воякам. Можна припустити, що відзнаки в емаліях призначались для старшин УСС.

16

17

18

19

16. Відзнака, випущена як пам'ятна відзнака у 1918 р. для членів Босвої управи. Ймовірно відзнаки були іменними, оскільки на звороті видно сліди механічного зчистення прізвища власника відзнаки.

17. Хрест встановлений у 1918 р. Центральною Управою Українських Січових Стрільців у Відні для всіх вояків легіону УСС. Причому, метал для виготовлення відзнаки постачався урядом П. Скоропадського. Хрест почав розроблятися ще у 1916 р. і планувався спочатку як «Хрест хоробрості». І. Боберський у своєму щоденнику від 5.02.1916 р. згадує: «Відвідую архітектора Лушпінського, який вже виготовив проєкт на хрест хоробрості в стилі гуцульським». У опублікованих документах видання Братства Управи Українських Січових Стрільців, які збереглися в історичному архіві УСС (США) зазначено, що до нагороди долучалася грамота участі в УСС роботи О. Куриласа.

18. Ймовірно автором проєкту відзнаки була О. Кульчицька, про що зазначено в газеті «Діло» за 13 березня 1915 р: «Комітет заняв ся видачею укр. пам'яткових відзнак, до котрих рисунок достарчила п. Кульчицька, а котрі в короткім часі вже появляється». Девіз відзнаки «Не ридати а добувати» запозичений з вірша І.Я. Франка «Вічний революціонер». Відзнака набула широкого розповсюдження серед цивільного населення Галичини.

19. Проєкт відзнаки виготовив Мих. Бринський – чегар УГА, який був в кінці 1918 р. відкликаний з фронту для виготовлення ряду проєктів «на відзначення для Української Армії за хоробрість». Після виконання проєктів в березні 1919 р. виїхав до Відня, щоби виготовляти відзнаки. Відступ УГА на Велику Україну не дозволили зреалізувати цього плану. Проєкти передав Бринський в 1929 р. через Вол. Тарновецького до Нац. Музею у Львові. В 1952 р. більшовицьким режимом ці проєкти разом з другими (пранори, однострої, картини, військові відзнаки та інш.) були знищені. Відзнака «Стрільцька Рада» мав такий опис: «Монограм СС,

переплетений галузкою червоної калини, на звороті аграфа». До Стрільської Ради протягом 1918-1919 рр. входило 13 осіб: Є. Коновалець, Ф. Черник, А. Мельник, Р. Сушко, д-р К. Воевідка, І. Чмола, В. Кучабський, Г. Гладкий, І. Даньків, І. Рихло, Р. Шашкевич, М. Магчак.

20

21

22

23

24

20. 30 травня 1916 р. Цісарська і Королівська Вища Команда Армії (АОК) видала розпорядження К.№.554611, на основі якого полк УСС отримав назву – Український Легіон. Очевидно з цього приводу була випущена відзнака, яка з'являється в описі "Скарбу Січових Стрільців" під назвою "урядова". В описі Я. Пастернака до назви "урядова" додається уточнення, а саме напис: "Ukr.Legion".

21. Бойовий хрест Українських Січових Стрільців (Мазепинський). Автор проєкту Лев Лепкий.

22. Відзнака Варшавського Союзу Українських Комбатантів, з видозміненим родовим гербом гетьмана Івана Мазепи. Як свідчить З. Яворський хрест був виконаний у Кракові в роках 1940-1941 рр. з польських п'яти і двозолотівок. Носити його мали право учасники Легіону УСС 1-ої бригади УГА, т. зв. «бригади УСС», що розгорнулася з неповного полку легіонів УСС в бригаду.

23. За інформацією Ю. Сас-Подлуського, відзнаку носили добровольці УСС з Тернопільщини.

24. Пам'ятна відзнака для УСС, що воювали в лавах УГА. Відзнака з лепо відмінним написом "Не ридай а добувай 1914-1918" Проєкт Олени Кульчицької.

25

26

27

28

29

30

31

32

25. Вперше питання про випуск сталевих перетенів з відповідним написом обговорювалось на нараді старшин УСС на горі коло с. Нижні Верецькі 7-го грудня 1914 р. Пропозицію вніс Д. Катамай, яку підтримав І. Коссак. У павільйоні українського легіону на

воєнній виставці у Відні продавались "відзнаки як емальовані як і металеві або синьо-жовті кокарди і воєнні перстені".

26. Пам'ятний перстень, ймовірно випущений Стрілецькою громадою США-Канади.
27. Саморобний «скекловивний» перстень, виконаний в польових умовах.
28. Пам'ятний значок для ветеранів Українських Січових Стрільців, виданий в діаспорі.
29. Саморобна офіцерська пряжка, перероблена з стандартної австрійської
30. Відзнака-оберіг для вояків від наречених або матерів УСС.
31. Особиста «екскловивна» відзнака Українського Січового Стрільця Степана Губаля.
32. Папіросниця з вигравіруваним гербом України та галицьким левом.

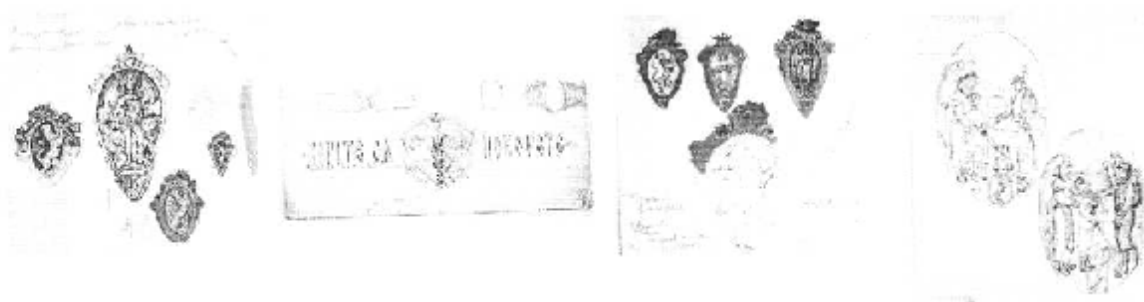
33   34   35   36   37

33-37. Пам'ятні австрійські відзнаки за участь в боях за карпатські перевали, бої в районі села Комарів та на берегах рік Буг та Стрипа.

38   39   40   41

38-41. Проекти нездійснених пам'ятних відзнак Українських Січових Стрільців.

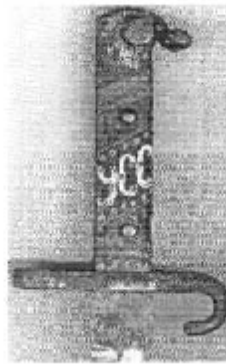

42   43   44   45

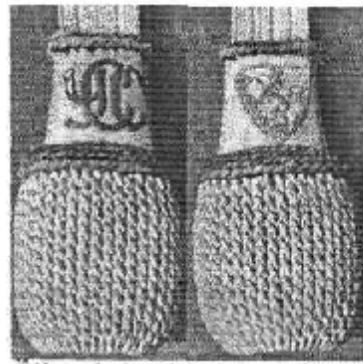
42-45. Проекти військових відзнак УСС проєктованих Олексоєм Новаківським.

46

47

48

46-48. Світлина офіцера Українських Січових Стрільців з відзнаками, «сексклюзивно» прикрашеним багнетом та темляком (привіскою) до шаблі.

49

49. Пам'ятна світлина українських офіцерів – сліти Українських Січових Стрільців. ВІЧНА СЛАВА УКРАЇНСЬКИМ СІЧОВИМ СТРІЛЬЦЯМ!

Джерела та література:

1. Серетічук В. Національна символіка України / В. Серетічук. – К., 1992. – С. 16-17.
2. Podluský G.J. The War Cross 1917- 1957 / G.J. Podluský // The medal Collector. – 1964. – Vol. 6. – P. 2-8.
3. Сімянців В. Ордени, хрести і відзнаки українських армій в роки 1914-1945 / В. Сімянців // Вісті комбатапта, Торонто, Нью-Йорк. – 1966. – Ч. 3. – С. 49-50.
4. Лазарович М. Національні риси в атрибуції українських січових стрільців / М. Лазарович, Н. Лазарович // Четверта геральдична конференція. Львів, 10-12 листопада 1994 р. Збірник тез, повідомлень та доповідей. – Львів, 1994. – С. 48-50.
5. Битинський М. Українські військові відзначення / М. Битинський // Вісті комбатапта, Торонто, Нью-Йорк. – 1968. – Ч. 1. – С. 18-24; Ч. 2. – С. 26-31; Ч. 3. – С. 42-47.
6. Кутчинський Р. Стрільцькі відзнаки / Кутчинський // Діло, 1916, 20 листопада.